

gotatio lucrativa iterum distinguitur in *artificialem* et *quaestuosam*. Artificialis, alicuius artis exercitio circa rem ipsam adhibito, eamdem rem immutat aliquo modo; quaestuosa rerum aliunde coemptarum commercio, nullo circa eas intercedente artificio, quo immutentur, ad lucrum captandum exercetur (1). Ad hanc tamen negotiationis speciem, scilicet quaestuosam, ea iure revocatur, qua res quidem quae venditum immutatur per aliquod artificium, sed non propria opera, verum aliena, uti etiam si negotiatio circa ipsam pecuniam exerceatur.

2. Hisce positis duae primum praemittendae sunt communes et generales regulae, nimirum:

I. Quae negotiatio clericis ex se illicita est, ea quidem neque per alios a clericis potest exerceri (*Ben. XIV. Const. Apostolicae servitutis*, de qua inferius).

II. Legibus quae negotiationem clericis interdicunt, generatim omnes clerici obstringuntur, potissimum *si principia quibus lex innititur* considerentur, licet facilius ratio excusans admitti possit, pro iis qui beneficio aucti non sunt ecclesiastico et in minoribus ordinibus sunt constituti. Ita putamus apte componi legis indolem cum sententiis Doctorum.

3. Iam devenientes ad singulas recensitas negotiationis species, generatim dici potest, negotiationem oeconomicam clericis esse permssam. Quod satis ex eo patet, quod ut diximus negotiatione oeconomica ad rectam rei familiaris administrationem pertinet. Item de negotiatione artificiali, generalis regula tenenda est, eam pariter licere clericis ad subveniendum vitae necessitatibus (hoc dicitur ad excludendam turpis lucri cupiditatem), dummodo nihil in se habeat quod a clericali officio et dignitate abhorreat. Constat enim et ipsos Apostolos labore manuum suarum vitam sustentasse. Si quod igitur in utraque hac negotiationis specie malum

(1) Haec si velimus accuratissime loqui, vera negotiatio unice est. Eam S. Alphonsus de Ligorio (lib. III. n. 831) in sua Morali Theologia definit: *actum quo quis rem sibi comparat eo animo ut integrum et non mutatam carius vendendo vel permutando lucretur.*

reperitur, hoc erit non ex actionis ipsius natura, sed ex hominum vitio repetendum.

4. Negotiatio vero quaestuosa, quippe quae lucrum omnino intendit, clericis prorsus interdicitur, cum nimirum aliena sit a status clericalis ratione ac dignitate. Nec refert utrum eam clericus per se vel per alios exerceat. Id declaravit ut mox dicemus Benedictus XIV.

5. Iuverit autem ad recte intelligendam indolem ecclesiasticae disciplinae quoad hanc materiam, tum praecipuas recensere leges hac de re latae, tum earum pro diversis casibus factas authenticas declarationes innuere. Porro

6. plures hac de re textus canonici reperiuntur tum in Decretalibus, tum in ipso Gratiani decreto, qui passim a doctoribus allegantur (1) quique negotiationes clericis prohibent sub excommunicationis poena. Unde inferunt, cum ad eam incurriendam mortale crimen requiratur et contumacia, eam non incurri si aut parvitas materiae, aut ratio necessitatis clericum excuset.

7. Concilium vero tridentinum (*Sess. XXII. cap. 1 de Ref.*) inter alias quae clericis illicita dicit, id quoque complectitur quod ad *saecularia negotia* pertinet, antiquos canones hac in re iisdem poenis vel maioribus arbitrio Ordinarii imponendis innovans.

8. Quae vero Romani Pontifices in suis Constitutionibus circa negotiationem clericis prohibitam sancita voluerunt, complexi sunt ea simul confirmando tum Benedictus XIV. *Const. Apostolicae servitutis* 25 Feb. 1741, tum Clemens XIII. *Const. Cum primum* 17 Sept. 1759. Quarum constitutionum brevem summatum exhibet Lucidi (*De visit. Sacr. liminum* vol. 1. pag. 520. ed. 1883).

9. Itaque Benedictus XIV confirmatis omnibus a Summis Pontificibus statutis poenis contra clericos negotiatores, easdem poenas extendit etiam ad clericos qui negotiationem sub alieno nomine exerceant, perinde ac si per se et proprio eorum nomine exerceerent. Ubi notandum est, hac constitu-

(1) *Can. Consequens 2. distinct. 88; Can. Negotiatorem 9. dist. eadem; Can. Fornicari 10. eod.; Cap. fin. de Vit. et honest. cleric.*

tione Benedictum XIV. finem imposuisse controversiae quae prius erat inter doctores circa hanc materiam, ut patet ex iis quae habet Schmalzgrueber, *in tit. Ne clerici etc.* § 1. nn. 23–26. Praeterea decernit ut omnia et singula bona quae alieno nomine, ut modo dictum est, ab iisdem acquisita fuerint, *spolio* subiificantur. Denique ut negotia per laicos prius inchoata, et ad ipsos clericos legitima ex causa delata, continuari nequeant, sub iisdem poenis, nisi urgente necessitate, et habita facultate a S. C. Concilii, aut extra Italianam ab Ordinario, eaque ad tempus; ita tamen ut per interpolatam personam agantur. Clemens vero XIII. praeter haec definit *cambium activum* esse actum verae ac propriae negotiationis, ideoque clericis sive suo, sive alieno nomine prohibatum. Statuit insuper formam et conditiones quibus dispensatum. Statuit et illud, si aliquod occurrat dubium circa quemlibet actum negotiationis, recurrentum esse pro resolutione ad Apostolicam Sedem.

10. Huc quoque referri possunt quae determinata ratione prius statuerant tum Urbanus VIII. *Brevi* 22 Feb. 1633, tum Clemens IX. *Const. Sollicitudo pastoralis officii* 17 Ianuar. 1669, quoad omnes et singulas personas ecclesiasticas tam saeculares quam regulares in Africa et America degentes sive missionibus occupatas, sive non, ne scilicet quovis praetextu et causa et occasione vel per se, vel per alios, negotiationibus immisceantur; quas Constitutiones adhuc vigere recentissime declaratum est litteris circularibus Sac. Cong. de Propaganda Fide 4 Decembbris 1872. Porro ibi poena statuta est censura latae sententiae Romano Pontifici simpliciter reservata.

Huiusmodi leges pluries occasione data pro variis rerum adjunctis interpretata est S. Congregatio Concilii, cuius resolutiones praecipuae referuntur tum a Ferraris (*Bibl. v. Clericus Art. III*) tum recentius a Lucidi (*Op. cit. ed. tert. Rom. 1883. Tom. I. pag. 521 sqq.*). Principia earum resolutionum semper in eo consistunt, utrum in illis adjunctis locum habeant nec ne quae de negotiatione clericis interdicta in sacris canonibus continentur. V. penes eosdem.

SCHOLION

Ad hactenus dicta de negotiatione, pertinet controversia quae tota nostrorum temporum est; quippe peculiarem modum spectat qui nunc penes omnes gentes obtinet negotiandi, sive *societatibus* initis, sive *mensis nummariis* institutis vel a privatis vel ab ipsis statibus politicis (*Società-Banche-Credito fondiario-mobiliare-fondi publici etc.*). De hac aliquid breviter innendum est.

Quaeritur igitur utrum cum legibus ecclesiasticis, quae clericis negotiationem inhibit, cohaereat, eosdem sive *actiones*, ut vocant, sive *obligationes* acquirere quae, ut constat, a societatibus illis emittuntur, aut *caedulas* habere *debiti publici* sic nuncupati. Cardo controversiae in eo est, ut *inspecta ipsa re* definiatur, utrum dici possit clericus, qui haec faciat, *negotiarri modo a lege vetito*, vel per se vel saltem per alium, quod, ut diximus, post Const. Ben. XIV, idem prorsus est.

Ad quaestionem resolvendam quaedam praemittenda sunt notiones. Igitur

a) Societas est *contractus quo duae vel plures personae simul convenient ut aliquid in commune ponant, et beneficium quod inde habebitur ex aequo inter se dividant*. Ita notio societatis exhibetur in codice gallico ex. gr. cui plus minus alii cohaerent.

b) Si media quae ad id obtainendum adhibentur, sint *actus negotiationis*, societas est *negotiatoria secus civilis*. Quinam autem sint actus negotiatorii exhibetur in iisdem codicibus. Si vero aliqua industria seu artificium ad id adhibetur, societas est *industrialis*.

c) Societates negotiatoriae vel industrielles fiunt per *actiones* et *obligationes*. Quae sedulo distingui invicem debent. Nam per actiones *actionarius* est *membrum* societatis, dum per obligationes qui eas habet est *societatis creditor*.

d) Societates sunt vel *commanditariae* vel *anonymae*. Societas commanditaria duplicit generis habet socios, res-

ponsabiles simulque solidarios, et solum contribuentes seu qui suppeditant pecunias et dicuntur commanditarii; habet insuper nomen sociale (la ditta sociale), quo praefert nomen unius vel plurium sociorum qui solidarii sunt.

Anonyma non habet nomen sociale, sed distinguitur solum a suo scopo seu obiecto ex. gr. *fodinae, opificii, viae ferreae* etc.; administratur a *mandatariis* ad tempus constitutis, qui ad nutum possunt revocari, neque necessario ad societatem pertinent, et vel gratuito, vel accepta retributione operam suam impendunt.

e) *Gerentes modo dicti, certis temporibus, sociis rationem reddunt, in conventum generalem coactis. Non omnes socii ad hunc vocantur, sed ii solum vocandi sunt qui maiorem actionum partem possident; hi tamen non tenentur adesse.*

In generali conventu nominantur qui societatis negotiis adiligent. Potestas etiam civilis aequum suum deputat commissarium pro qualibet societate anonyma.

f) *Mensa nummaria publica status (Banca del Regno o dello Stato) aequipollit societati commanditariae. Creditum fundiarium, mobiliare, societas ad vias ferreas, currus publicos atque alia huiusmodi administranda, sunt societas anonymae.*

g) Denique *actiones* acquiri possunt vel 1. ad ipsam societatem *constituendam*, vel 2. societate iam *constituta*.

His positis quaestio prius proposita apte videtur ad hasce quinque subnexas quaestiones reducenda:

I. Utrum liceat clericis *actiones* acquirere ad *constituentiam societatem*.

II. Utrum id saltem liceat *societate iam constituta*.

III. Utrum iisdem liceat *obligationes* acquirere.

IV. Utrum liceat *negotiari* circa ipsas *actiones* vel *obligationes*.

V. Denique utrum ad vetitam *negotiationem* revocari debant societas quae aliquod artificium adhibent circa *materias primas*, ut vocant, scilicet *industriales*.

Porro in his quaestionibus expendendis duo prae oculis haberi debent, scilicet principia superius statuta ex iure com-

muni de negotiatione clericis seu permissa seu interdicta, tum Sedis Apostolicae determinatae hac de re sanctiones, siquidem habeantur.

Seponimus interim primam quaestionem, quia eius resolutio ex aliis rite resolutis maxima ex parte, nostra quidem sententia, dependet. Iamvero ad secundam quod spectat, si considerentur principia superius statuta apparebant:

a) ad negotiationem propriæ dictam seu simpliciter *quaestuosam* pertinere *mensam nummariam, creditum sive fundiarium sive mobiliare* etc., ad negotiationem vero industrialement seu *artificiale* pertinere societas ad *fodinas* exhaustandas, ad vias ferreas extruendas, ac generatim ad *quaelibet opicia*.

b) Cum certum sit post constitutionem Benedicti XIV, ut diximus, negotiationem clericis vetitam intelligendam esse sive exerceatur per se, sive per alium, liquet cardinem controversiae in eo esse ut definiatur, an qui societate iam constituta *actiones* acquirit ab ea emissas, per alium negotiari dicendus sit.

c) At vero si non *abstracte* sed *in facto* res spectetur non videtur id dici posse, saltem *necessario*. Etenim, ut notat Bouix, Benedictus XIV prohibuisse dumtaxat *negotiations collectivas* dicendus est, in quibus qui per alium negotiatur influit tamen aliquo pacto efficaciter in *ipsam negotiationem*. Id autem non contingit generatim in *actionariis*. Nam ex dictis nisi maiorem partem actionum possideant, et etiam in hoc casu *nisi ipsi velint*, nullam prorsus habent partem in negotiis societatis, sed solum ius habent, pro rata pecuniae solutae, ad divisionem lucri percepti. At profecto hoc dici nequit negotiari per alium. Accedit nullum hic amplius locum habere rationes quae a sacris canonibus commemorantur dum negotiationem clericis inhibent, ne scilicet nimium avocentur a sui status officiis vel aliquid admittant quod statum clericalem minus deceat. Nihil enim horum profecto existit, cum clericus *titulum* ut dicitur illum acquirat et exinde statis temporibus lucrum aliquod percipiat. Hoc adeo verum est, ut si aliquis *actionarius* qui ad eos non pertineat, qui illud ius habent, velit sese

ingerere in societatis negotia, iure repellatur. Atqui certe absurdum est dicere hunc negotiari per illos qui eius im- mixtionem omnino repellunt. Cum igitur clericus neque ratione negotiationis per alium exercitae, neque ratione nimiae distractionis aut indecentiae peccare hac in re possit, non videtur ei vetitum *actiones* huiusmodi acquirere, et ex iis lucrum percipere *societate iam constituta*. Quod vero dicitur ab iis qui contrariam tenent sententiam scilicet I. clericum hoc pacto negotiari per alium contra constitutionem Benedicti XIV. *quia particeps fit vicissitudinum* societatis, non magnum pondus habet, nam etiam ille qui habet non actiones sed obligationes, quod tamen mox omnino licitum esse ostendemus, easdem vicissitudes societatis subeat oportet. Quod vero dicunt II. id vetitum esse *ob turpis lucri cupiditatem*, iam non in rei naturam, sed in hominum vitium est refundendum, utque absit sufficit ut fiat ad honestam ac decentem vitae sustentationem. Hinc concludimus, spectatis principiis vetitum non videri quominus clerici *societate iam constituta* actiones ab ea emissas acquirant.

d) Si vero non de *actionibus* sed de *obligationibus* sermo sit, cum ex dictis clericus nonnisi societatis creditor inde exsistat, nulla in hoc vel minima negotiationis species habetur adeoque de hac re nemo sanus dubitare potest. Turpis vero lucri cupiditas eodem modo ac superius dictum est amovetur.

e) Quarta item quaestio non magnam praesefert difficultatem, et resolvenda videtur, dupli modo distincto quo quis potest circa actiones seu obligationes negotiari. Si enim eas *ad hunc finem* acquirat ut cariori pretio divendat, indeque lucrum percipiat, id omnino recidit in negotiationem *quaestuosam* eamque absolute prohibitam, adeoque id illicitum dici debet. Si vero actiones alio fine acquisitas vendat cariori pretio, vel superfluas cariori etiam pretio distrahat, id aequiparari potest negotiationi oeconomiae, quae ut dictum est clericis permittitur.

f) Denique si determinato modo quaeratur, utrum licitum sit saltem clero actus supradictos exercere quando agitur de societatibus *industrialibus*, etiamsi daretur illicitum esse

partem habere in societatibus negotiatoriis eo modo quo exposuimus, non arbitramur discrimen hac in re admitti posse inter societas negotiatorias ac industriales.

Discrimen enim in eo esset quod ageretur de *negotiatione artificiali*. Verum ut superius animadvertisimus (207 2, 9), quando aliquis non *propria*, sed *aliena* opera utitur ad illud artificium obtainendum, casus recidit in negotiationem proprie *quaestuosam* quae est vetita. Ergo necessario, *quaestio* resolvenda est sive agatur de *societate industriali* sive non, ex principio illo, clericum revera per alium non negotiari.

g) Iam apparent, quid dicendum sit ad primam quam omisimus *quaestionem*. Quando enim non de *societate constituta*, sed de *societate constituenda* agitur, potest quidem supponi maior facilitas ut quis vere influat in ipsa *societatis negotia*, at *vera necessitas nulla est*. Sufficit igitur ut etiam in ea *hypothesi*, clericus maiorem actionum partem non acquirat, ut idem dicendum sit ac superius dictum est; quia tamen maior oriri potest suspicio *turpis lucri cupiditatis*, aut nimiae distractionis periculum, generatim permittendum non videretur.

h) Hactenus *quaestiones* resolvimus ex *principiis*; si vero sermo sit de *Sedis Apostolicae sanctionibus*, fatendum est eas quae proferuntur, non videri *quaestionem in se attingere* sed dumtaxat *peculiaria adiuncta* considerare.

Etenim

aa) Affertur responsio Sacrae Congregationis EE. et RR. 30 Ian. 1846, ubi dicitur clericis in sacris ordinibus constitutis vel beneficia ecclesiastica obtainentibus, non licere *actiones* cuiusdam societatis, vulgo *banca o società di accomandita*, acquirere. (*Vide Giornale di Roma* 15 Aprile 1857, et *Analecta iuris pontificii Mart.* 1857, fasc. 60. pag. 477, et fasc. 68, pag. 1426). At ibi agebatur non de *societate constituta* sed de *societate constituenda*. Porro ex *peculiaribus causis* prout diximus supra, consultius est ut ecclesiastici viri ab huiusmodi *societatis* constituendis abstineant, sin minus ratione negotiationis illicitae, saltem suspicionis eiusdem. Ergo haec resolutio Sacrae Congregatio-

nis tum quaestionem in se non attingit, tum peculiaria adiuncta omnino respicit; agebatur enim de aliqua determinata societate.

bb) Adducitur etiam responsum Congregationis S. Officii 1 April. 1857 ad dubium “*utrum sit licitum ecclesiasticis personis titulos super vias ferreas emere, lucrumque ex ipsis proveniens accipere*”; quod fuit “*Sanctitas Sua concedit facultates RR. PP. DD. Episcopis communicandas per organum S. C. EE. et RR. permittendi ecclesiasticis, ut accipient actiones delle strade ferrate de propria pecunia tantum*”. At hic etiam nihil de generali quaestione dicitur, et solum de aliqua determinata ratione huiusmodi titulos acquirendi aliquid statuitur. Hinc nil mirum quod etiam post huiusmodi responsiones Sacrarum Congregationum, in diversa plane abeant auctores vel recentissimi. Sic ex. gr. Bouix (*Révue de Sciences ecclésiastiques* vol. 2. pag. 444. 471. et vol. 13. pag. 460-483) omnino tamquam veram sententiam tuetur, licitum prorsus esse clericis *actiones seu titulos* acquirere. Contra vero Craisson (1) atque alii aliter sentiunt de actionibus quae sint societatis *negotioriae*, dum id concedunt si agatur de societatibus *industrialibus*. Verum hanc ultimam distinctionem solido fundamento destitui superius ostendimus. (Heic f.)

cc) Hinc cum nondum habeatur determinata Sedis Apostolicae responso quae generalem quaestionem decretorio modo resolvat, unum superest ut *certis* insistentes principiis iure communi statutis, quaestiones propositas quemadmodum superius effecimus resolvamus.

Ea quae pertinent ad clericorum officia, habentur potissimum in titulo de Vit. et honest. cleric. (III. tit. 1), tum in titulo de Cohabitatione clericorum et mulierum (III. 2), maxime vero in titulo “Ne clerici vel monachi saecularibus negotiis se immisceant” (III. 50) in Decretalibus Gregorii IX. cum quibus coniungi debent quae habentur tum in Sexto, tum in Clementinis, et ibi, ad ea quae diximus uberioris evolvenda, conferendi sunt doctores, nominatim Schmalzgrueber

(1) *Manuale I. C.* n. 2068. *Vid. etiam* n. 2067-71.

et Zallinger. Quae vero pertinent ad scholion, potissimum illustrantur a Bouix loco citato. Cf. etiam Lucidi (*Op. cit.* ed. tert. Rom. 1883. t. I. pag. 526).

TITULUS IV.

De iis qui promoveri non possunt.

208. Quae hactenus dicta sunt, ad clericos pertinent universim consideratos. Iam pro duplicis hierarchiae ratione superius recensitae *ordinis* et *iurisdictionis*, statui ea debent quae ad clericorum personas in utraque referuntur. Incipimus a hierarchia ordinis. Porro hierarchia ordinis sicuti et hierarchia iurisdictionis, ut liquet ex ipso nomine, varios admittit gradus alios aliis altiores. At vero sicut Ecclesia suas leges habet de modo quo ii sunt obtinendi, ita suis sanctionibus multiplici ex caussa quosdam ab iisdem arcet. Hi autem *irregulares* dicuntur quia a regula sunt alieni, et impedimentum quo laborant *irregularitas* appellatur, quae ideo est “*canonicum impedimentum quod vetat ne quis ordinetur aut si iam ordinatus sit in susceptis ordinibus ministret*”. Porro huiusmodi canonicum impedimentum dupli ex capite oriri potest, scilicet 1° *ex aliquo delicto*; 2° *ex aliquo defectu*. Hinc duplex existit *irregularitatum* species prout scilicet sunt *irregularitates ex delicto*, vel *irregularitates ex defectu*.

209. Verum notandum est:

a) in irregularitatibus ex delicto, cum eae *ex culpa* oriuntur, culpam necessario, eamque gravem adesse debere.

b) Pariter notandum est, datam irregularitatis definitiōnem ad *ordines* per se pertinere, adeoque eos respicere qui in hierarchia ordinis promoveri non possunt. Haec significatio directa est ac primaria, licet irregularitas etiam *quoad beneficia* quandoque consideretur. Sed haec est potius significatio *analogica*, et rectius diceretur *inabilitas*; de qua agi debet in titulo de *beneficiis*. Sunt tamen nonnulli qui irregularitatem bifariam dividunt, scilicet in *totalem* et *particularem*. Totalem vocant quae inhabilem reddit tum ad or-